

CONCION XII DE MORIBUS HERETICORUM
CONCIONES
DE TRIBULATIONE

CONCIONES
DE TRIBULATIONE

CONCIO PRIMA.

DE TRIBULATIONE

SYNOPSIS

Auctoris propositum et occasio harum concionum loco exordii indicatur; simul et objectioni occurritur, cur de tribulatione tempore calamitoso agatur, et quanta undique sit miseriarum abundantia ostenditur. Tribulationis etymon a planta ejusque definitio cum suis rationibus assignatur, et quanta sit tribulatio amissio Dei declaratur. Aliud insuper etymon hujus voculae, a genere quodam vehiculi. culticum a paleis segregantis et tritum-tis ductum, tribulationi accommodatur, quae et ipsa bonos a malis separat, quod testimonio S. Cypriani et aliorum comprobatur. Quid prosint et quomodo invaluerint haereses nostri temporis in prima parte absolvitur.

In secunda parte duplex tribulatio ex sacris literis colligitur, praesentis nimirum et futurae vitae; haec aeterna, illa temporalis. Enumerantur deinde variae tribulationes temporales quarum plurima multitudo hominem obruit, quales sunt a parte sensuum exteriorum, tum a parte intellectus, memoriae et voluntatis. Postea enumerantur ea, quae extrinsecus turmatim ingruunt a sole, a terra, ab Angelis et Daemonibus. Omnium vero praecipuae tribulationes sunt tres, pestis, juncus, bellum, quae cum sua amplificatione ad finem usque extenduntur.

Cum a Deo, patre orphanorum et iudice viduarum, optimi auditores, hodierna die humili prece flagitem, ut qui iusto suo iudicio calamitosam hanc regionem, tam insignem alicui partem hereditatis suae adeo graviter nostris diebus castigari et flagellari voluit, idem ipse mihi ad dicendum argu-

mentum inspiraret, quo auditores meos in tanto patriae luctu aliqua saltem ex parte consolaretur, occurrit animo in primis ista ipsa communis patriae calamitas, de qua si accurate dicerem, videbam facile futurum, ut inde ingentem mororem ac detrimentum non exiguum jamdudum cepimus, inde non minorem utilitatem et consolationem caperemus. Neque enim frustra scriptum legimus: *Virga tua et boccus tuus ipsa me consolata sunt.* Et: *Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae latificaverunt animam meam.* Deus enim more sapientis medici, non vulnerat, nisi ut sanet: neque perdit, nisi ut servet: vulnerat carnem, ut sanet mentem: perdit corpus, ut servet animam. Itaque statui, auctore atque adjutore Deo, hodierna et sequentibus Dominicis diebus ad ferias usque paschalis, octo vel decem orationibus de tribulatione disserere. Ac primum de nomine ac natura tribulationis: deinde de multiplici earum genere et varietate: tum de causis et effectibus; postremo de remediis atque armis tribulationum dicere.

Sed erant fortasse nonnulli, qui dicent, quid opus est in tam tristi oratione versari? An satis tibi non esse videtur, si tribulationes contiauo patimur, nisi etiam earum, tam crebra commemoratione molestia nos afficiat et afflictos magis affligat? Atque, auditores, non ideo de tribulatione disserere instituimus, ut affligamus afflictos, sed ut eos potius consolemur: *Domnus dedit mihi linguam eruditam, inquit Isaias, ut sciam sustentare eum, qui lassus est verbo.* Scriptura divina est haec lingua, cujus eloquia dulciora super mel et favum, mirifice recreant et consolantur exules filios Adam,

Quocirca magnus ille Jonathas, Judæ Machabei frater, in angustiis illis maximis acerbissimorum bellorum, quæ libri Machabeorum continent, Scripturarum assiduam lectionem tantî faciebat, ut Spartiatis scribens affirmaret, se sanctorum librorum consolatione contentum nulla re alia indigere. Itaque nostra hæc de tribulatione suscepta disputatio, propterea quod tota de fontibus Scripturarum depremetur, tristis aut ingrata nullo modo esse poterit. Quod si etiam nonnullis tristis videretur, tamen jam ab Apostolo et ab ipso Domino edocti sumus, non continuo præteritendum esse id, quod tristitiam aliquam afferat, si modo saluti animarum expediat. *Sed quia hæc dixi vobis, ait Dominus, tristitia implevit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis ut ego vadam.* Et Apostolus Paulus: *Et si contristavi, inquit, vos in epistola, non me pœnitet: et si pœnitet, videns quod epistola illa (et si ad horam) vos contristavit, nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad penitentiam: contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex vobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, penitentiam in salutem stabilem operatur, sæculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantum in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed emulationem, sed vindictam.* Salutaris tristitia quæ revocat a peccando et hominem de iniquo justum ac de impio facit sanctum. Quæ cum ita sint, nihil est, quod tristitiam ex orationibus de tribulatione metuamus. Vel enim non tristabimur omnino, vel si tristabimur, tristitia nostra, non tristitia hujus sæculi erit, quæ exciccat et consumit corpus, et animam occidit: sed tristitia secundum Deum, tristitia sancta et salutaris, quæ lætam et pinguem et divitem efficit animam, quæ pœnitentiam, sollicitudinem, studium, ardorem, sanctimoniam parit.

Neque vero solum non injucunda, nec insuavis, sed etiam utilis et fructuosa disputatio erit. Nam si cæteris in rebus sapiens arte quadam opus habet, qua seipsum gubernet et regat, quanto magis in rebus adversis, quæ tantam vim habent ad humanum animum deiciendum ac prosternendum, ut hinc hereses, hinc desperatio, hinc furta, hinc adulteria, hinc homicidia, hinc omnia scelera nata esse videantur: et qui-

bus ita homines omnes abundant, ut sive magni, sive parvi, sive mediocres, sive divites, sive pauperes, sive clari, sive obscuri, sive privati simus, semper plus calamitatis, quam felicitatis habeamus. Siguidem ab eo die, quo dictum est: *Maledicta terra in opere tuo; spinas et tribulos germinabit tibi*, nulla unquam terra inventa est, quæ spinarum et tribulorum ferax non fuerit: frumenti penuriam et vini et olei et fructuum cæterorum charitatem sæpe videmus, certe penuriam tribulationum nunquam vidimus si mali sumus, ambulamus *Vias difficiles*, lassamur *in via iniquitatis et perditionis*, ut Sapiens ait, si boni, *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum calorum*, ut in Actis Apostolorum legimus. Denique Spiritus sanctus ait: *Occupatio magna creata est omnibus, et jugum grave super filios Adæ.* Quamdiu? *A die exitus de ventre matris* usque *in diem sepulturæ in matrem omnium.* Nullusne excipitur? Nullus omnino. *A residente*, inquit, *super sedem gloriosam usque ad humilitatem in terra et cinere: ab eo, qui utitur hyacintho et portat coronam, usque ad eum, qui operitur lano crudo.* Itaque nullus excipitur, non magnus, non parvus, non dives, non pauper, non justus, non peccator, et sæpe qui beatissimi et felicissimi nobis videntur, ii magis quam cæteri cruciantur. Cum igitur magnæ sint vires tribulationum, et earum tanta sit ubique copia et necessario nobis per medias acies terrorum et periculorum transeundum sit, optimum erit si earum naturam et varietatem, causas etiam et effectus perdiscamus, atque ad eas superandas arma nobis de armamentario Scripturarum divinarum comparemus.

Tribulationis vocabulamur, ut a nomine et definitione exordiamur, licet apud auctores profanos perraro legatur, tamen in sanctis voluminibus frequentissimum est, et vel a tribulo vel a tribula vel ab utroque deducitur. Est autem tribulus herba quedam spinis minutis, et præduris instructa, a qua veteres, qui fere nudis pedibus incedebant, et eam herbam non facile ab illis infernoscebant frequenter lædebantur. Inde punctio illa tribulorum, quam acutus quidam sensus doloris sequebatur, tribulatio nominata est. Atque ab eo uno genere molestiæ nomen tribulationis postea translatum est ad omnem afflictionem significandam, quam homines et animantia cætera patiuntur, vel

cum proprio bono spoliatur, vel contrarium malum recipere atque amplecti, velint nolint, compelluntur. Habent sensus omnes atque vires animantium, propria quedam atque naturæ suæ consentanea bona; ut sensus videndi pulchros colores: sensus audiendi bonos concentus: sensus olfaciendi suaves odores: sensus gustandi jucundos saporis: et de cæteris ad eundem modum: quæ cum præsentia esse sentiunt, extenduntur, dilatantur, aperiuntur, ut ea videlicet tota recipiant: cum vero vel absunt ea bona vel eorum contraria inferuntur, mox contrahunt sese et in angustum deducunt. Videmus sæpe limaces, testudines aliosque vermiculos terræ, cum forte in aliquo loco solis radiis exposito jacent: simul atque gratum quemdam ac suavem calorem sentire incipiunt, extendi, dilatari, aperiiri, explicari: at si ab aliquo pungantur aut feriuntur, subito contrahi, atque ad exiguum et angustum redigi, quantum possunt. At ut de hominibus potius quam de vermibus loquamur, quo tempore feriæ dedicationis Ecclesiæ vel bacchanalia appropinquant, et jam homines de choreis, de larvis, de lusi-bus, de potationibus, de conviviis loqui incipiunt, nescio quomodo humanus animus gaudet, dilatatur, expanditur, sese et omnes sicut ac latebras suas explicat; at cum festis lætisquæ diebus recedentibus, jejuniarum ac pœnitentiæ dies adveniunt, contrahit se, et in seipso, quasi angulum ubi se abscondat, et latebras querit. Hinc est illud quod vulgo dici solet, tribulationem sequuntur angustia. *Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum*, ait Apostolus Paulus. Et rursum alio loco: *Ex multa tribulatione et angustia cordis scripsi vobis.* Et regius Psaltes: *Tribulatio et angustia invenerunt me*, et elegantissime alibi cum tribulationem in consolationem mutatam significare vellet: *In tribulatione*, inquit, *dilatasti mihi*: nam cum tribulatio angustias, consolatio dilatationem efficiat, quid est, *In tribulatione dilatasti*, quam tribulationem in consolationem commutasti?

Ilia igitur afflictio atque molestia, quæ ex præsentia mali vel ex absentia boni generatur; et contrahit atque in angustum animum deducit, tribulatio nominatur. Ex qua definitione facile potest intelligi, quod si integros sensus haberemus, nulla nobis gravior tribulatio videretur, quam Deum amittere. Quanto enim bonum est majus et præstantius,

quod amittitur, tanto tribulatio major, quæ jacturam illam sequitur, videri debet. Quid enim perdis, cum perdis pecunias? Modicum terre. Quid perdis, cum perdis honores? Modicum fumi. Quid perdis, cum morbo laboras? Modicum sanitatis. Quid perdis, cum filius moritur? Vermiculum unum, qui ea lege natus est, ut aliquando moreretur. Annon tristis et tribularis cum ista perdis? Certe ita. Tu igitur res vilissimas perdis, et vehementer doles: perdis vero Deum, summum et sempiternum bonum, et nihil doles? Quid hoc aliud tibi significare videtur, quam quod sensus corruptos, quod palatum cordis depravatam habeas, et idcirco amarum dulce et dulce amarum esse putes? Hinc igitur Deus, medicus animarum optimus et sapientissimus, tribulationes multas quasi potiones amaras, nobis dari jubet. Aufert tibi divitias, aufert honores, aufert sanitatem, aufert uxorem et liberos, quos tantum diligimus, ut hinc disceremus, quam sit grave atque amarum Deum amittere, qui istis rebus omnibus multo est melior atque utilior. Denique parvas tribulationes immittit, ut a magna tribulatione nos liberet, et anima hoc intelligens ad Deum serio convertatur, illi soli adhæreat, atque in eo tamquam in porti aliquo tranquillissimo atque tutissimo conque-scat.

Jam vero tribula, vel tribulum, genus est vehiculi, quo in arsa frumenta teruntur, atque a paleis separantur: et sic poeta:

« Tribulaque trahaque, et iniquo pondere rastra. »

Et Scriptura: *Populum, qui erat in Rabba, eduxit David, et fecit super eos tribulas et trahas et ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur et contererentur.* Et capite sequenti dicit Ornam ad David: *Ecce, inquit, do boves in holocaustum et tribulas in ligna et triticum in sacrificium.* Porro a tribula tribulationis nomen aptissime deducitur, tum quod tribulatio instar cujusdam tribulæ, dum premit ac terit, simul etiam purgat: tum quod tribulatio non minus bovos a malis separat, quam triticum a paleis tribula sejungit. Pæcis ac prosperitatis tempore omnes Christiani esse videntur, et Deo gratias agere eumque laudare noverunt; at si communis ac publica tribulatio occiderit, qualis est pestilens morbus, qualis caritas annonæ, qualis aquarum eluvio, ut ea fuit, quam initio hujus anni passi sumus, tum demum boni separantur a

malis, tum veri et probi servi Dei noscuntur. Tum enim videre est aliquos, qui ponunt in cœlum os suum et blasphemis atque sacrilegis maledictis impatientiam suam testantur: et contra aliquos, qui ad exemplum S. Jobi nihil loquuntur aliud, quam, *Domnus dedit, Dominus abstulit; sit nomen Domini benedictum*, et: *Si bona suscepimus de manu Domini mala autem quare non sustineamus?* Augustinus libro primo Civit. cap. 8. «Sicut sub uno igne aurum rutilat, palea fumat: sic in eadem afflictione mali Deum detestantur atque blasphemant boni autem precantur et laudant.» Ita omnes Ecclesie persecutiones nihil aliud, quam tribulatio quedam videntur fuisse, quibus Deus aream suam purgare voluit. Nam ut Caesariensis Eusebius et B. Martyr Cyprianus annotarunt, quando longa pax datur Ecclesie, semper palea multiplicatur. Paulatim enim inertia, dissolutio, torpor irrepunt: deinde subintrant etiam vitia graviora, fornicationes, comessiones, ebrietates: postremo, nullum crimen excluditur, non usurie, non simonia, non adulteria, non parricidia, non sacrilegia. Quid tum agit divina censura: tribulus immittit in aream suam, laxat habenas hostibus Ecclesie, Ethnicis, Hæreticis, Dæmonibus ut triticum a paleis separetur, et qui probati sunt, manifesti fiant. Audite Beatum Cyprianum de suis temporibus disserentem, et simul de nostris temporibus cogitate: «Quia, inquit, traditam nobis divinitus disciplinam pax longa corruerat, jacentem fidem, et pene dixeram dormientem censura celestis erexit: studebant augendo patrimonio singuli et obliiti quid credentes, aut sub Apostolis ante fecissent aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in Sacerdotibus religio devota, non in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba est viris, in feminis forma fœcunda: adulterati post Dei manus, oculi, capilli mendacio colorati, ad decipiendâ corda simplicium, callidæ fraudes, circumveniendis fratribus, subdolæ voluntates. Non jurare tantum temere, sed ad hoc etiam pejerare. Præpositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odiis pertinacibus sibi inivocem dissidere. Episcopi plurimi, quo et ornamento esse oportet cæteris et exemplo, divina procuratore contempta, procuratores rerum secularium fieri, derelicta cathedra, plebe

deserta, per alienas provincias oberrantes negotiationis quæstuose nudinas occupari, » et quæ sequuntur. Quæ quidem e pertinent, audiores, ut intelligamus, multum palea pacis tempore in area dominica extitisse. Audite vero, quid persecutione succedente, et tribula aream expurgante factum sit. «Ad primum, inquit, statim verba minantis inimici maximus fratrum numerus fidem suam perdidit, nec prostratus est persecutionis impetu, sed voluntario lapsu se ipse prostravit. Non expectaverunt saltem, ut interrogati negarent, ut thus accenderent apprehensi. Ante aciem multi victi, sine congressione prostrati, nec hoc sibi reliquerunt, ut sacrificare idolis viderentur iaviti: ultro ad frictum currere, ad mortem sponte propere, quasi hoc illos cuperent, quasi amplecterentur occasionem datam, quam semper optassent.» Hæc B. Cyprianus. Quæ quidem omnia nostris diebus numquid non vidimus sæpe, et adhuc etiam videmus? Certe antiquam graves istæ tribulationes orientur, quas Lutheri et Zwinglii et aliorum pseudoprophetarum hæreses attulerunt, tantum erat palea in Ecclesia, quantum area vix capi et contineri poterat. Nulla prope erat in iudiciis Ecclesiasticis severitas, nulla in moribus disciplina, nulla in sacris litteris eruditio, nulla in rebus divinis reverentia, nulla propemodum recta erat religio, parumque aberat, ne Christus a Christianorum cœtibus et conventibus excluderetur. Eximius ille et sacri ordinis decor pene perierat: vniuerso cuius ludibrio erant Sacerdotes, a populis contemnebantur, despiciebantur, gravi diuturnaque laborabant infamia: multa beneficia simul possidere, canes et equos bonis Ecclesiasticis alere, concubinam domi retinere, vix peccata esse putabantur. Ebrietas autem etiam laudabatur. Sacramenta vero celestia, panis ille divinus et quotidianus, ita venerat in oblivionem, ut si quis sapius, quam semel in anno eo refici vellet, tamquam nimis sanctus et hypoerita notabatur. Sed et ipsa divina atque tremenda sacrificia debito cultu atque honore indignissime privabantur. Itaque Dei iustitiam, ut ad tanta corrigenda delicta remediis severioribus uteretur, et solitas tribulas per aream circumduceret, nostra flagitia coegerunt. Et quantum palea de area dominica avolarit, quantumque inde Ecclesia revelata sit, hæresibus ortis, jam videmus. Nam qui facile de Ecclesia exierunt, atque ad Hæreticos defecerunt, qui

Christo et ejus vicario derelicto, vel Luthero vel Calvino vel aliis pseudoprophetis se adjunxerunt, quid aliud quam palea erant? Erant certe etiam ante paleam, erant homines leves parati circumferri *Omni vento doctrine*, sed ventus deerat, qui eos circumferret. Erant jam antea ventris et Veneris cullores, et perlibenter accepissent, jejunia non prodesse, virginitatem non licere, confessionem non requiri, inutilem et supervacaneam esse satisfactionem, sed nemo eis ista prædicabat. Quid igitur mirum, cum ventus ab Aquilone exortus aream dominicam perfare cupit, si multa palea extra aream evolaverint? Atque utinam jam finis esset: utinam qui remanserunt area omnino purgata ad acervos tritici omnes pertinerent, brevi enim flagellis ac tribulis remittis tribulationem exortam conquiescere videremus. Sed quoniam iidem sumus, qui semper fuimus, et morum emendationem vel exiguum vel nullam videmus, ego quidem vehementer metuo, ne gravibus istis incommodis, quæ hactenus passi sumus, etiam graviora succedant. Sed paulisper quiescamus.

PARS SECUNDA.

Exposuimus breviter, quid tribulatio sit, nunc de generibus, de multitudine, de varietate tribulationum pauca dicenda sunt. Atque in divinis quidem litteris tribulationum duo genera nefariis scelestisque hominibus parata esse legimus: unum æternarum in gehenna; alterum temporalium in hoc sæculo: *Via peccantium complanata lapidibus et in fine illorum inferi et tenebræ et pœnæ*. Quibus verbis utrumque genus tribulationis breviter Sapiens complexus est. Nam veluti, si reus quidam per iter asperum ac molestum ducatur ad crucem duo genera tormentorum experitur, laborem itineris et cruciatum mortis: ita etiam hic quidem in terris via perditurum hominum quasi via quedam est *Complanata lapidibus*, id est, dura, difficilis, laboriosa; atque hæc est tribulatio prior. Deinde post mortem in gehenna manent eos *Inferi, tenebræ et pœnæ*; quæ est tribulatio posterior. Vallis idem alio modo ab eodem Ecclesiastico audire? *Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas, plaga illius non est sanitas*. Magna profecto vis est peccatorum, quæ tamen tanta facilitate perfrantur. *Omnis*, inquit, *iniquitas*, quod-

cumque lethale crimen, quamvis exiguum et leve nobis videatur: una fornicatio, una ebrietas, vel etiam unum fornicationis et ebrietatis desiderium, si libera consentiente voluntate plenum perfectumque sit, quasi gladius quidam est bis acutus atque uno ictu duo vulnera peccatori infligit: unum est pœna ac tribulatio temporalis, alterum cruciatus ac supplicium sempiternum. Atque ea est plaga, cujus *Non est sanitas*. Nam *In inferno nulla est redemptio*. En quam lethale venenum bibunt, qui vel semel lethale crimen admittunt.

Sed ne solus Ecclesiasticus duo ista tribulationum genera nobis comminari putetur, audiamus etiam unum aliquem ex Prophetis. *Quid cogitatis*, inquit Nahum, *contra Dominum? consummationem ipse faciet. Non consurget duplex tribulatio*: hoc est, duo sunt quidem genera tribulationum; sed tamen, qui hoc sæculo non ob scelera sua priorem tribulationem patietur, is certe in sæculo futuro posteriorem non sentiet. Nam *Non consurget duplex tribulatio. Recordare, fili, inquit Abraham, quæ recepti bona in vita tua, Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris*. Addamus adhuc si placeat unum testimonium: *In sex, inquit, tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum*. Quæ sunt sex tribulationes? Omnes augustiæ atque æramæ et calamitates hujus vite. *Sex diebus operaberis et facies omnia opera tua; septimo autem die sabbatum Domini est. Non facies omne opus in eo*. Quæ est tribulatio septima? Cruciatu gehennæ, et supplicium illud horrendum, quod eos manet, qui post hanc vitam ad sabbatum beatorum non pervenient: quod quidem propterea septimum dicitur, quia eo ipso tempore impios cruciabit, quo beati in cœlum sabbatum atque, et tandiu durabit, quamdiu sabbatum beatorum durabit.

Habemus igitur ex divinis litteris, alias esse temporales, alias æternas tribulationes. Ac temporales quidem tot sunt, ut eas nullus, quamvis perfectus arithmeticus enumerare possit: non tot sidera lucent in cœlo, neque tot pulveris grana jacent in litore maris, neque tot floribus aut frondibus præta vel nemora vestiuntur in vere, quot generibus calamitatum alque æramarum obruitur quotidie ac pene suffocatur generatio filiorum Adæ. At si presentes tribulationes ægre numerari possunt, quid ægemus

cum futuris, quæ non modo mensuras numerorum vincunt, sed etiam temporum spatia ita superant, ut cum ipsa æternitate contendat? Res est sane admirationis ac stuporis plena, quod vitem hunc abjectumque vermiculum Deus tot arumnarum procellis ac tempestatibus jactari voluerit, ut si partes et membra corporis ejus percurras, in oceanum tribulationum a planta pedis usque ad verticem capitis immersum videas. Si vires ac potentias animæ ejus respicias, nullam prorsus invenies, quæ etiam hic in terris suam gehennam non patiat. Si ea, quæ ipsum circumstant, intuearis, cælum et terras, elementa, cætera animantia bruta, Angelos, Dæmones, omnia videas contra unum hominem quodammodo conspirasse, ut quasi in centro spheræ, tamquam scopus quidam constitutus videatur, quo ex omni parte omnium rerum creaturarum tela dirigantur. Considera sensum tangendi, quot genera febrium, apostematum, ulcerum, plagarum, eum affligunt? At si multæ sunt ægritudines, multa quoque sunt remedia. Ita est factor. Sed qualia tandem sunt ista remedia? Num vel unum invenitur, quod nos vehementius, quam ipse morbus, hominem ægrotum vexet? Inedia, pharmaca, potiones amaræ, venarum incisiones, membrorum adustiones, dentium evulsiones, remedia morborum sunt: ut jam ego non mirer, si C. Marius, ut Plutarchus est auctor, posteaquam varices unius cruris sibi secari magna constantia passus esset, alterum crus curari noluit; sed ait: « Non est dignum tanto dolore remedium. » Neque solum cum ægri sumus, sed etiam cum valeamus, multum patimur. Nam si æstas est, immodicus calor languere non cogit: si hiems, immodicum frigus, nives, pruina, glacies nos torquent. Deinde sensum gustandi modo fames, modo sitis, modo cibaria incondita, amara, acida, falsa discruciant. Sensus olfaciendi, quot fetores, quot graves anhelitus, interdum patitur? Sensus audiendi, quot injurias, quot maledicta, quot mala nuntia audit, quæ veluti acutissimi mucrones usque ad intimum cordis penetrant? Sensus videndi, quam multa quotidie cernit, quæ non vellet? Quam multa vellet, quæ non cernit? Quam multa etiam grata et pulchra videt, quæ habere non potest? Et quanto attentius in ea defigitur, tanto magis cor desiderio vulneratur, uritur, torquetur. Sensus interni quam frequenter vanis imaginibus, spectris, somniis,

phantasmatibus deluduntur? Quam sæpe nulla de causa cum in tenebris vel in cæmeterio vel in nemore aliquo soli versamur, adeo terribilia monstra ac spectra sibi animus fingit, ut erigantur capilli, frigidus sudor toto corpore manet, ac sæpius ad mortem usque timeamus. Jam intelligentia, portio animi tam illustris, quanto labore, quanto tempore naturas rerum etiam vilissimarum vix perdiscit: quam sæpe decepta errorem pro veritate complectitur? experiuntur homines docti, quam vere scripserit Salomon: *Hanc occupationem pessimam, id est, laboris et afflictionis plenam, dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea: et mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus, ab initio usque ad finem.* Sed major adhuc miseria practicam intelligentiam occupatam tenet, de ea mille immanissimas cogitationes suscipit, vel chimæras potius sibi fingit, ac mille artes, mille rationes, mille vias excogitat quibus ad gradus altiores ascendere, et in opinione atque existimatione hominum crescere possit. Memoria custos et thesaurus omnium rerum, quam frequenter nos eludit? Quam sæpe in medio cursu oratores destituit? Cui non aliquando contingit, ut id quod maxime cupit, et quod alias sponte sua occurrisset, recordari nullo modo possit? Veniamus ad voluntatem. Quis, quæso, unquam enumeret appetitus varios, amores, odia, suspiciones, zelotypias, spes vanas, invidentias, timores, molestias voluntatis humanæ? Nihil sine formidine aggredi audeat. Si male agit, timet iudices, exilium, verbera, ignominiam, cruciatu: si bene agit, timet linguas maledicorum atque invidorum: Quid iste dicet? quid iste cogitabit? postremo timet mortem, videt se omnia relicturum, quæ diligebat, vellet saltem filios divites relinquere: relinquit onustus ære alieno. Itaque undique miserimus filius, in aquis tribulationum immersus, qua extrigere possi omnino non videt.

Sed parum esset si omnis hominis labor ac difficultas ex interna infirmitate ac debilitate sensuum et membrorum ejus proficeretur, nihilque iis, quæ extra hominem sunt, timeri oporteret. Verum ut initio dicebamus, cælum, terra, aqua, ignis, aer, animantia, Dæmones, Angeli, mundus denique totus contra genus nostrum post Adæ peccatum conspirasse atque arma sumpsisse videntur. Ille clarissimus fulgor, quem solem

nomiamus, nonne aliquando radiis suis ita sævit; ut omnia excoquat atque adurat? Aliquando adeo procul a nobis recedit, ut omnia frigore constringat atque emori patiat. Terra vero, quæ nostra communis patrens esse dicitur, quot homines quotidie suis præcipitiis, voraginibus, tremoribus, hiatibus, ruinis absorbet? Quid de mari et de ejus filiis fluminibus et lacubus dicemus? Quanto in metu sunt qui navigant mare? Quam ægre evadunt naufragium? Quam sæpe martem ante oculos obversantem vident? Deinde quot piratæ? quot scopuli? quot vada? quot brevina? quot Syrtes? quot Charybdes? quot loca periculosissima atque importunissima reperiuntur in mari? Ut omittam quantæ sint miseria, videre se per alienum elementum, quasi ligneo carcere inclusum, ad arbitrium ventorum pendere de fluctibus, et semper jactari atque agitari potius quam duci? Porro flumina quantas sæpe clades afferant civitatibus, ante annos ferme 19 tota prope Italia, maximo suo incommodo sensit. Quid vero initio hujus anni, tam exiguus fluvius in hac urbe fecerit, vos melius nostis. Ignis et aer elementa tam necessaria, quid mali non pariunt, cum Dei Omnipotentis jussu contra homines irascuntur? Quam est horrendum cum domus, aut civitas aliqua igni corripitur, haurire tetrum illum odorem, videre volantes globos illos flammarum, sonitum et fragorem elementi furentis audire? At vero aer, qui frequenter levi de causa corrumpitur, et nebulae, caligines, pestes, ægritudines generat? et nimbis, grandines, procellæ, fulgura, tonitrua unde nobis existunt, nisi ex aere? Neque vero animantia bruta principem suum hominem reverentur: nec solum ursi, tigres, leones, serpentes, sed etiam muscæ, culices, pulices et alia minutissima animalia, ita hominem vexant, ut nullam ei quietem impertiant. Atque utinam sola bruta animalia nobiscum bellum gererent et nihil homines ab hominibus timeremus. Verum non ita se res habet; nam præterquam quod nec terræ, nec mariæ, nec loca deserta, nec publicæ plateæ, nec private domus, a furibus, a latronibus tutæ sunt: nullum fere habet homo majorem et potentiorum et crudeliorem inimicum, quam alium hominem. Nonne propter levissimas injurias verborum, propter parum terræ, propter opinionones honorum occiduntur homines? Quid? Quod non solum hostes, sed etiam amici, et

pacis ac justitiæ defensores in homines succiunt? Neque aliter fieri potest. Quid enim tot carceres, tot patibula, tot rota, tot alia infinita genera suppliciorum sibi volunt? Et quot præterea sollicitudinibus et curis propter uxorem, filios, fratres, aliosque conjunctos et necessarios homines cruciantur? Si eos oderis, odium te torquet: si amas, amore consumit. Qui filiis caret, angitur habendi desiderio: qui habet, angitur amittendi metu. Neque solum corporeos hostes, quos videre, et evitare nobis licet, sed quod multo est infelicius, etiam incorporeos, a quibus videmur, et quos videre non possumus, habemus Dæmones enim, qui versutissimi, crudelissimi et potentissimi numero et viribus sunt nihil aliud negotii videntur habere, quam tentandi, decipiendi, vexandi, tribulandi, precipiendi miseros filios Adæ. Sancti etiam Angeli nonnunquam Dei jussu in homines arma capiunt: Angeli Sodomam et Gomorram everterunt: Angeli tot cladibus Ægyptum affecerunt: Angeli tot millia in castris Sennacherib trucidaverunt: Angeli cum Josue contra Chanaanos et Jebusæos; cum Macchabæis contra Lysiam, et exercitum ejus pugnaverunt: Angeli denique tempore junioris Theodosii circiter centum millia Sarracenorum in flumen Euphratem precipitaverunt.

Sed ut ad epilogum aliquando tandem veniamus quamquam humanæ tribulationes nullo numero comprehendi possunt, tria tamen sunt quasi capita quedam, et tamquam fontes tribulationum, pestis, fames, bellum. Pestis ejusmodi tribulatio est, ut brevissimo spatio temporis ebererrimus urbes desertas efficiat. Tunc unus alium juvare non potest, tunc nihil divitiæ, nihil honores, nihil parentes et affines possunt: tunc multi sine Sacramentis, sine ulla consolatione atque auxilio spirituali, quasi canes aut equi moriuntur. Fames deinde magnum flagellum Dei est, cum vides tibi victum deficere, necis quo te veritas, sentis te mori sine morbo, nec remedium ullum adhibere potes. Inde videlicet multi ad furta, ad homicidia, ad sacrilegia adducuntur. Inde multa ad pudicitiam suam vendendam, et prostituendam impelluntur. Inde quot gravissimum atque acerbissimum est, contra omnia jura naturæ, aliquando matres proprios filios devorare coguntur. Bellum postremo quid mali non parit? Agrorum vastationes, urbium populationes, fortunarum

direptiones, supra, cædes, incendia, nonne fructus bellorum sunt? Quam multi in hac afflictâ et calamitosa regione ante unum annum divites erant, qui nunc sunt pauperes? Quam multi filios et fratres habebant, qui modo non habent? Quid? Quod bellum, ut plurimum pestem et penuriam post se reliquit? Hæc omnia mala atque incommoda, auditores, Deus partim immittit, partim permittit, tum ut discamus, unde omnia bona nobis proveniant, tum ut bonis rebus, quas Deus ad utilitatem nostram creavit, nos in nostram perniciem non abutatur. Nos enim sæpe cum floremus et bonis omnibus abundamus, id totum vel naturæ vel fortunæ vel industriæ nostræ tribuimus. Quid igitur Deus? Ego, inquit, ea tibi dederam, tu vero me auctorem non agnoscis? En illa tibi rursum auferam, ut incommodo tuo discas, quis auctor et donator honorum sit omnium. Nos item cum divitiis et honoribus atque aliis bonis affluimus illis uti nescimus, sed ad convivia, ad ebrietates, ad seortationes illis abutimur. Quid igitur Deus? Ego, inquit, tibi divitias dederam, ut inde gradus efficeret, quibus in cælum ascenderes: ut faceres tibi *Amicos de mammona iniquitatis*, ut vestem gloriæ et locum aliquem in cælo comparares: tu vero contra gradus tibi facis ad gehennam, et tam-

quam insipientissimus mercator, nihil emis, nisi funem, quo teipsum suspendas. En igitur auferam tibi divitias, auferam dignitates, ut quando dives et honoratus cælum intrare non potes, saltem pauper et obscurus ingrediaris. Et nos quidem, auditores, vere nulla re alia, quam plagis et verberibus digni sumus: tamen si ad penitentiam, ad sobrietatem, ad humilitatem serio convertamur sperandum est omnino, Deum nostrum, qui pius et misericors est, *Et præstabilis super militiam*, tandem aliquando benedictione maledictionem mutaturam. Nec enim ignoratis, quod patriarcha Jacob aliquando fecerit, cum magnopere metuebat, ne maledictionem pro benedictione a patre reciperet, nempe consilio matris indumenta mutavit, et indutus vestibus primogeniti ad Isaac patrem suum accessit, atque ea demum ratione benedictionem pro maledictione reportavit. Ita nos, auditores, licet flagellis et tribulationibus dignissimus simus, tamen si vestes mutemus, si filii primogeniti, id est, Christi Servatoris nostri indumenta sumamus, quæ sunt innocentia, castitas, sobrietas, cæteræque virtutes, dubium non est, quin benedictionem pro maledictione capiemus et omnes plage tribulationum ac flagella cessabunt, quod nobis concedat, qui est in sæcula benedictus. Amen.

CONCIO II.

DE TRIBULATIONE

SYNOPSIS

De causis tribulationum verba facturus, Deum effectricem causam illarum constituit, idque sacra Scriptura testimoniis confirmat; et quibus plerumque instrumentis Deus nobiscum quasi colletur, indicat. Duæ deinde statuuntur tribulationum origines divina providentia et peccatum; ubi similitudinibus et auctoritatibus veteres Philosophi providentiam Dei negare ausi, redarguuntur. Duplex docetur esse ratio, qua nos Deus eraciat, vel iis scilicet, quos sine sua culpa nocent; vel iis, quæ non nisi peccando id agunt, atque hæc suis exemplis illustrata proferuntur. Deum non esse causam peccati ostenditur: tribus tamen modis Deum ad malum concurrere, nimirum cooperando in bono malis conjuncto, permittendo fieri malum, et ex patralo malo majus bonum eruendo, adductis similitudinibus probatur, et auditores in spem boni eriguntur. Pars posterior pulchre, ut omnia, docet hominem, licet in summis gratis sit creatus tamen ob inobedientiam morti obnoxium factum, quæ est pœna omnium severissima; præsertim cum non possit evitari: Atque hinc necessariam esse ad illam præparationem affirmatur. Peccatum non modo mortis, sed et omnium aliarum calamitatum esse causam astruitur, ubi multis aggregatis exemplis docetur, quod calamitates publicis semper præcesserit peccatum, uti et in nostri temporis moribus illud demonstratur. Inde epilogus graviter peccata, maxime vero frigidam quadragesimalis jejunii observationem, taxat.

Ingressi Dominica superiore de tribulatione disputationem eo animo sumus, auditores optimi, ut toto hoc sacro inedie tem-

pore, quod est si quod aliud tempus sanctæ tribulationis, in ea versaremur et eam si ullo modo fieri poterit, octo vel decem orationibus absolveremus: et quamquam nobis multa occurrebant, quæ de tribulatione dici potuissent, nos tamen ea, quæ hoc tempore dicenda esse duximus, ad quinque quasi capita revocavimus: Naturam, varietatem, causas, effectus, remedia sive arma tribulationum. Ac de natura quidem et varietate diximus conditione superiore, nunc de causis, Domino adjuvante, dicemus.

Quænam igitur est efficiens causa tribulationum? Deus. Ita enim sacra litteræ ubique nos docent. *Bona et mala*, inquit *Ecclesiasticus, vita et mors, purpertas et honestas, a Deo sunt*. Et apud *Isaiam: Ego Dominus et non est alter, formans lucem et creans tenebras, faciens pacem, et creans malum. Ego Dominus faciens omnia hæc*. Et Amos nonne magna voce clamat: *Si erit malum in civitate, quod non fecerit Dominus? Denique ut alia, prope infinita testimonia prætermittam, sanctus ille Job, cum omnes suos opes, cum omnes filios et filias, cum ipsam corporis sanitatem una die perdidisset, cum eam jacturam partim a Sabæis, partim a Chaldæis, partim ab igne, partim a vento Dæmonis arte concitato se accepisse didicisset, num forte dixit, Dominus dedit, Diabolus abstulit? Minime vero. Sed quid? *Dominus dedit*, inquit, *Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum*. Neque rursus ait: *Si bona suscepimus de manu Dei, mala de manu Diaboli quare non sustineamus? Non ita vir sanctus et sapiens locutus est: Sed: Si bona suscepimus de manu Domini, mala de ejusdem videlicet manu, quare non sustineamus? Quamobrem, auditores, sive grandis, sive pruina, sive aquarum eluvio, sive nimbi, sive procellæ, sive fures, sive latrones, sive Ethnici, sive Hæretici, sive Angeli, sive Dæmones, sive cælum, sive ter-**

ra, nos eruciet quovis modo, et undecumque tribulatio veniat, ille nobis metuendus, ille orandus, ille placandus est, cujus imperio res omnes creatæ, sive volentes, sive nolentes obsequuntur. Ipse est, qui armat *Creaturam ad ultionem inimicorum*. Pro ipso pugnat orbis terræ *Contra insensatos*. Denique *Ignis, grandis, vis, glacies, spiritus procellarum*, cum in homines irascuntur et sæviant, quid aliud, quæso, *Faciunt*, quam *verbum ejus*? Scribit in Recognitionibus B. Clemens, Deum in die ultimi iudicii quasi generali conflictu, quam flagitiis et sceleribus hominum perditorum pugnaturum, et tunc fatoram magnam illam tribulationem, quam Dominus tanto ante prædixit, qualis neque fuit ab initio, neque postea erit. Sed interim ne forte putent homines, Deum semper dormire, ut idem Clemens ait, frequenter ad nos cum suis militibus excurrit, et brevibus præliis nunc uno in loco, nunc alio aliqua clade hostes suos afficit. Ponamus exemplum unum aut alterum. Corruptur interdum aer, generatur inde pestis, quæ brevissimo tempore multa millia hominum assumit. Alio tempore oritur bellum inter duos reges, et omnia stupris et rapinis, cædibus atque incendiis replentur. Rursum alias nivibus liquefactis intumescent flumina, et magna detrimenta civitatibus adferunt. Crebro item cum arbores ubique florent, et in agris virentes segetes magnam spem ubertatis ostendunt, repente aquilonibus flantibus gelu et frigore omnia constringuntur, et pereunt. Quid ista esse putatis? Solum res quasdam naturales, cæli ac planetarum affectus? Ita sane philosophantur, qui Deum ignorant: sed revera secundum oracula Prophetarum, milites Dei sunt, qui cum vitis nostris confligunt. Idcirco vero perpetuo tribulationes istæ non durant, neque mundum totum evertunt, quia tempus generalis conflictus nondum venit. Itaque imperat Deus pesti, penurie, aquis, pruinis, frigidibus ut sint quasi equites quidam levis armaturæ et cum ad nos celeriter excurrerint, neque nobis ostenderint, et aliquo damno atque incommoda nos affecerint, gradum paulatim revocent, et in castra se recipiant. Sed potentiam suam Deus eo potissimum ostendit, quod non strenuis militibus, sed muribus, culicibus, muscis, maximas potissimasque gentes debellare solet. Hinc Ægyptum non ursis et leonibus, sed muscis et ranis et locustis devastavit. Hinc Azotum, ut liber primus Regum narrat, murium mul-

fitudine pene totam delevit. Hinc memia urbis Jericho, non arietibus vel magnis globis bombardarum, sed solo clangore sacerdotalium tubarum evertit. Hinc etiam tempore Gedeonis lagenarum compositio tubarumque sonitu castra Madianitarum fudit. Hinc ad preces Episcopi Jacobi, Nisibin urbem a diuturna obsidione solis culicibus liberavit. Nam ut Theodoretus scriptum reliquit, cum Sapor rex Persarum eam urbem obsideret, Episcopus ejus loci B. Jacobus a Sancto Ephrem Syro aliisque piis viris rogatus conscendit memia, et ut vidit multitudinem barbarorum tamquam locustas omnia quaquaversum replevisse, id unum a Deo precatus est, ut minutissimis animalculis quales sunt culices, tumorem eorum comprimeret et superbiam cohiberet. Repente vero immisit Deus quasi nubes et examina culicum in exercitum barbarorum, qui nares equorum et elephantorum ingressi, mox eos huc atque illuc sine ordine currere, bacchari, furere, et tota castra turbare ac dissipare in puncto temporis coegerunt. Habemus igitur Deum efficientem causam esse tribulationum.

Sed quænam est via, quæ porta, per quam tribulationes in orbem terrarum intrarunt? Duas, auditores, video esse quasi portas, quibus tribulatio ad nos venit: una est providentia Dei: altera peccatum, ac præcipue primum illud quod in paradiso a parentibus humani generis commissum est. At ut de providentia, quæ prior est, prius etiam disseramus, non defuerunt olim Philosophi, si tamen eo nomine digni sunt, qui omnem providentiam ac procurationem rerum humanarum a Deo sustulerunt, quorum princeps (ut Lactantius docet) Democritus et Epicurus videntur fuisse. Quoniam enim in otio vivere, et vacare ab omni munere pulcherrimum quiddam esse judicabant, atque adeo pulchrum, ut in eo potissimum summum bonum collocarent, propterea ne miserum Deum facere viderentur, si ei totius mundi procurationem imponeret, ab omni eum mundi gubernatione atque administratione suis sententiis liberaverunt. Quam præclaram philosophandi rationem Lutherus quoque et posteri ejus amplexi, quoniam durum ac difficile esse censebant, certis diebus a carnibus, culicibus, muscis, maximas potissimasque gentes debellare solet. Hinc Ægyptum non ursis et leonibus, sed muscis et ranis et locustis devastavit. Hinc Azotum, ut liber primus Regum narrat, murium mul-

Perversi philosophi isti sunt, auditores, qui secundum suas cupiditates Dei voluntatem metiuntur: ad quem modum, si ratio esset in bellis, quælibet sibi similem Deum esse contenderet. Longe aliter Propheta, aliter Apostoli, aliter Deus ipse nos docuit. Et quidem tantum interest inter Philosophorum et Prophetarum de Deo cognitionem, ut B. Justinus sapienter annotavit, quantum inter duos homines, qui de sententia regis contenderent, et eorum alteri rex ipse mentem suam aperisset, alter regem ne vidisset quidem unquam sed ex suo sensu, de sensu regis divinare vellet. Ita enim Philosophis laborantibus in investigatione veritatis, et ex motibus, signis, conjecturis, effectibus de Deo judicantibus, atque inde et contrarias vias abeuntibus, Deus Apostolos et Prophetas elegit, et alios scriptores sanctos quibus seipsam inspiraret, eosque docuit, se rerum omnium etiam vilium et minutarum curam gerere, et sine labore, sine molestia, sine sollicitudine, sine fatione, summa quadam pace et tranquillitate res omnes creatas conservare, dirigere, gubernare. Audi Prophetam Ezechielem: *Iniquitas*, inquit, *domus Israel, et domus Juda magna est nimis valde, et repleta est terra sanguinibus, et civitas repleta est aeversione*. Quamobrem? Rogo, quæ hæc iniquitas? *Dixerunt enim*, inquit, *Dereliquit Dominus terram, et Dominus non videt. Igitur et meus non parcat oculus, neque miserebor*. Et quam graviter ostenditur Deus perniciosa hæresi, quæ divinam providentiam tollit? Audi Sapientem: *Pusillum et magnum ipse fecit, et æqualiter est ei cura de omnibus*. Et: *Attingit igitur a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter*. Et alibi: *Tua autem, Pater, providentia ab initio cuncta gubernat*. Audi verbum ipsum Patris ore proprio divinam providentiam prædicans: *Nonne duo passeressæ esse videntur, et unus ex illis non cadit in terram sine Patre vestro? vestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt?* Quid? Quod non Scripturæ solum, sed et ordo iste pulcherrimus quo res tam varias, tam dispares, tam diversas, tam inter se naturis et locis dissidentes gubernari cernimus, providentiam aliquam in mundo esse clamat? Veluti si citharam aliquam (ut ait Magrus Athanasios) audires e longinquo vario æqualiter concentu resonantem, etiamsi citharedum non videres, tamen statim intelligeres, eam non per se moveri, nec ab aliquo mure, aut fele, sed ab homine,

eoque docto et perita pulsari: et si currum vel navim procul cerneressæ summa quadam ratione atque ordine procedere saxa declinare, vias meliores eligere, etiamsi aurigam vel magistrum navis non videres, esse tamen et aurigam, qui currum, et nautas, qui navim, dirigerent, minime dubitares.

Cum igitur extra controversiam sit, mundum hunc universum divina providentia gubernari, quoniam pacto, quæso, ratione providentiæ Deus auctor tribulationum dici debet? Duobus modis. Interdum iis homines cruciat, quæ sine ulla sua culpa aliis nocent: interdum iis, quæ non nisi peccando id agunt. Quod attinet ad primum modum, multa sunt exempla: cum ignis domum comburit, cum lupus devorat agnum, cum pestis hominem occidit, nulla sua culpa id faciunt, at non sine providentia Creatoris. Quare sine culpa? Quare non sine providentia? Sine culpa, quia, naturam sequuntur suam: non sine providentia, quia natura leges a divina providentia date sunt. Etenim Deus, ut B. Justinus et B. Augustinus docent, duo genera rerum in hac universitate esse voluit: unum temporalium, alterum æternarum. Et quidem res æternæ, ut Angeli, ut cæli et sol et luna, et stellæ cætera; generatio non egent, ut conserventur. Sicut etiam homines cum adepta corporis immortalitate, æquales Angelis erunt, neque nubent amplius, neque nubentur. Res vero fluxæ et caducæ, quæ diutius permanere non possunt, ortu atque interitu opus habent, ut aliis recedentibus, aliæ succedant, et eo modo si non res singulæ saltem singula rerum genera conservantur, non secus atque in oratione feri videmus, ubi non omnes voces sonant atque audiuntur simul, id enim fieri non potest, sed ordine quodam aliis abeuntibus, aliis venientibus oratio conficitur. Est vero in hoc genere rerum ejusmodi ordo a divina providentia constitutus, ut semper debilius potentiori cedat, atque ad eum modum unum alatur et conservetur ex alio. Leo fortior est ove, igitur jure suo devorat ovem, et conservatur. Ovis fortior est herbis, igitur jure suo pascitur herbis, et conservatur. Herba terra sunt fortiores, igitur jure suo succum trahunt ex terra, et conservantur. Pari ratione cum dolles capite vel pede, ille dolor ab humore quodam efficitur, qui est potentior et fortior corpore tuo, atque idcirco sine culpa sua optimo jure dominatur, et vincit: ea est enim lex æqua et bona providentiæ Dei.

Veniamus nunc si placet ad alterum modum, quo utitur Deus ad homines cruciandos, non sine culpa eorum, qui cruciant. Cum latrones in silvis viatores vel spoliant, vel occidunt: cum hæretici nostri temporis more veterum persecutorum Sacerdotes et Monachos vexant: cum avari mercatores qui usuris multos pauperes de divitiis, et multos mendicos de panperibus faciunt: cum iudices et advocati lites semper protrahendo miseros homines ad extremam paupertatem redigunt: cum petulantes juvenes parentum pecunias in sphaeristeriis perdunt: cum aliqui his nequam non contenti soli perire, etiam alios a proposito pie sancteque vivendi revocant vel impediunt, magna certe tribulationes, sed non sine gravi culpa eorum accidunt, qui auctores earum existunt: dum enim hæc agunt, Dei legem non solum non servant, sed etiam violant. Nec enim Deus tantum non præcipit, sed aperte etiam prohibet furta, homicidia, usuras, iniquitatem, petulantiam, improbitatem. Num igitur ista sine providentia divina fiunt? Nullo modo. At quo pacto fieri potest, ut se Deus in ejusmodi sceleribus immisceat? Tribus modis. Primum cooperando in eo, quod bonum est: deinde permittendo fieri, quod est malum: postremo ex patrito jam malo majus aliquid bonum eruendo.

Sed antea tamen quam hoc explicemus, a nostra oratione immanis ista blasphemia removeatur, qua novi Evangelistæ, Melancthon et Calvinus, Evangelium suum ornare voluerunt, quod Deus sit auctor peccatorum: Deus enim, qui summum ac sempiternum est bonum, peccati auctor esse non magis potest, quam humor exsiccare, quam frigus calefacere, quam æstus refrigerare: *Mundi sunt oculi tui*, inquit Sanctus Habacuc, *ne videas malum, et respicere ad iniquitates non poteris. Odio sunt Deo impius et impietas ejus*, ait Sapiens. Deinde quis prohibet peccata? Deus. Quis punit in hoc mundo peccatores? Idem Deus. Quis illis in sæculo futuro paravit gehennam? Nonne Deus? Et unde igitur incredibile est auctorem esse peccatorum Deum? Absit omnino, absit ab animis et vobis plurimam tam immanis blasphemia. Sed tamen tribus illis modis quos diximus, sceleribus hominum se interset Dei providentia.

Primum cooperando in eo, quod bonum est. Nihil enim est tam malum, quod aliquid bonum conjunctum non habeat, et nullum est tam exiguum bonum, quod a Deo, fonte

et Oceano bonorum omnium, non sit. Accipe hominem claudum, ut hoc exemplo rem totam illustrem. Quid est hominem claudicare? Est ambulare, sed perverse. Ambulare bonum est, perverse malum. Unde homo habet illud bonum, quod ambulet? Ab imperio voluntatis, a spiritibus, musculis, nervis aliisque instrumentis anime motricis. Unde illud malum, quod perverse? Num a voluntate? Non certe. Mallet enim, si posset non claudicare. Unde igitur? A tibie nimis brevis vel nimis curvæ perversitate. Ad eundem modum cum latro viatorem occidit, et manum extendit, gladiumque vibrat, et eum perimit, quem non debet. Quod igitur manum extendat et gladium vibrat, et bonum est, et a Deo est. Alioqui etiam carnifex et milites peccant, cum simili ratione manus extendunt, et gladios vibrant. Quod vero eum perimit, quem non debet, malum est, et non a Deo, sed a sola hominis iniqua et perversa voluntate est, quam quidem Deus nec impellit, nec hortatur, nec juvat ad malum; sed tamen permittit agere, quod cupit: qui est secundus modus, quo se Deus in peccatis admiscet. Et quamquam posset malum non permittit, et si non permittit, non fiet; tamen quia humanam voluntatem liberam creavit, et ut magnus Dionysius docet, non est Dei corrumpere, sed conversare naturas: «Melius esse judicat, » ut verbis utar D. Augustini, «de malis bona facere, quam nulla mala esse permittit.» Et hic est tertius modus, et postremus, quo in peccatis licet providentia Dei habet. Quare tu patetis domi tue ligna comburi? Quia vides majora bona inde tibi nasci, quam sit damnum illud paucorum lignorum: nempe inde coquantur cibi, calefiunt homines, illustratur domus. Pari ratione Deus nunquam peccata ulla esse sineret, nisi tam esset potens ut valeret, tam prudens ut sciret, tam bonus ut vellet majora bona ex his efficere. Quod majus malum esse potuit, quam tot Prophetas, tot Apostolos, tot Martyres, et Christum ipsum verum Filium Dei occidi? Num Deus impedire non potuit? Facillime. Sed noluit. Et nunc quantam gloriam et felicitatem ipsis, qui passi sunt, quantam laudem et honorem Deo, pro quo passi sunt, quantam salutem, quanta commoda quanta, commoda, quanta emolumenta toti mundo mortes et passionum eorum attulerunt? Nec unquam Ecclesia persecutiones Ethnicorum vel Hæreticorum passa est, quin effecta sit clarior, illustrior, melior,

doctior, vigilantior, ac demum tamquam aurum in fornace purior non exierit. Quæ cum ita sint, hoc etiam tempore, auditores, licet omnia sacra et profana misceri, et sursum ac deorsum ferri videamus, sperandum est tamen, cum non sit abbreviata manus Domini, ex tantis malis magnum aliquid bonum Deum esse effecturum, et post tam sævas tempestates et procellas aliquando quietem et serenitatem redituram.

PARS SECUNDA.

Duas esse dicebamus quasi vias, vel portas, quibus ad nos ingrediat tribulationes, providentiam Dei et peccata nostra. De priore jam diximus, nunc de posteriore dicamus. Homo igitur, si naturam ejus dumtaxat considerare velis, talis initio creari debuit vel certe potuit, quales sunt res cæteræ, quæ secundum legem divinam providentiæ ærumnis, et calamitatibus, et ipsi morti obnoxie sunt: cum semper infirmior ac debilior a potentiore et fortiore consumatur: sed tamen voluit Deus singulari gratiæ beneficio hominem ita creare armatum atque instructum, ut posset, si vellet, et morte et miseris esse superior. Itaque sicut carnes, quæ natura sua facile corrumpi solent, arte quadam condiuntur sale et conservantur: sic etiam hominem per se ac natura sua mortalem et fragilem, Deus mirabili quodam artificio gratiæ suæ sale ita condidit, ut si salem illum retinere vellet, neque unquam moreretur, neque ullas ærumnas vel calamitates pateretur. Poterat vero salem retinere, si mandatum, quod acceperat, quod unum et facillimum erat, conservare voluisset. Quis hoc docet? Spiritus sanctus. Sic enim loquitur apud Ecclesiasticum: *Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui: adjecit mandata et præcepta sua: si volueris mandata servare, conservabit te. Verum noluit Adam servare mandata. Quid igitur Deus? Itane, inquit, durum est tibi salem retinere? Non vis mandata servare, nec illa conservabunt te. More igitur rerum cæterarum naturæ tuæ relictus corrumperis, et putresces. Nam Pulvis es et in pulverem revertentis.* Atque eo die totum humanum genus una sententiâ adjudicatum est. Magnum profecto judicium, et quod unum abnunde sufficeret, si oculos cordis apertos et purgatos haberemus, ad omnem peccati gra-

vitatem et magnitudinem aperendam. *Sed vera illa sententiâ fuit, quæ Deus Pharaonem cum omnibus curribus, et equibus suis, ita fluctibus Erythraei maris in volvit, ut ne unus quidem evaserit: severior adhuc fortasse illa, quæ Sodoman et Gomorrhæam et alias nonnullas civitates igne et sulphure demisso de cælo conflagrare voluit: severissimo vero illa, quæ totum orbem temporibus Noe, et omnes homines, qui tunc videbant, his exceptis qui in arca erant, aquis diluvii interfecit; sed nulla sententiâ, nullum judicium cum isto comparari potest, quo propter unum Adæ peccatum omnes homines, qui unquam futuri essent, etiamsi mundus mille myriades annorum permaneret, certissima morte condemnati sunt. Grande certe peccatum immanæ scelus, quod tam severa atque atroci sententiâ puniri debuit. Scribit quidem Galenus, nescio quem existisse, qui re remedium contra mortem habere profiteretur: at ille idem seipsum suo remedio liberare non potuit. Scribit quoque Tertullianus, Menandrum Hæreticum jactare solitum fuisse, omnes qui suo baptismo abluerentur, mox evasuros immortales. Verum ne ipse quidem suam tam potenti baptismo mortem suffocare potuit. Nam et ipse mortuus est, et discipuli ejus omnes mortui sunt: nec solum isti, qui mille mortibus digni erant, sed omnes etiam Patriarchæ, omnes Prophetæ, omnes Apostoli mortui sunt. Malus ille Jeanes, quo Major inter natos mulierum non surrexit, mortuus est. Ipsa Deipara Virgo, omnium rerum creaturarum longe optima et sanctissima mortua est. Enoch et Elias nondum mortui sunt, sed morientur tamen. Denique Filius Dei, Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, tamen propter aliena peccata et ipse mortuus est. Quare quicquid stulti homines vaticinentur et somniant, nihil certius nobis esse potest, quam quod cum nascimur, sententiâ mortis nobiscum afferamus, et sicus omnes similes illis ægrotis, de quorum vita medici omnes jam desperaverunt, sed solum variis potionibus aluntur et sustentantur, ut unum aut alterum diem diutius vivant, et vel testamentum facere vel peccata confiteri Sacerdotibus possint. Ita enim nos omnes, non ideo comedimus, bibimus, dormimus, ut nunquam moriamur: id enim fieri non potest; sed ut ad paucos dies vitam nostram producamus, atque interim operibus bonis, elemosynis, jejuniis, precibus, nos ad mortem præpare-*

sanctè et sapienter in sua Mechliniensi Synodo, sine periculo lethalis criminis sacrosanctum hoc je'anium non posse violari, sed quam multi enumerantur Lovanii, qui sine ullo scrupulo, solemnissimum, antiquissimum, celeberrimum saluberrimumque hoc jejunium temerare non metuunt?

At, inquis, imo vero, vel omnes, vel pene omnes jejunamus: nam et a carnibus atque ovis nos abstinemus, et semel dumtaxat prandemus in die. Ita est, fateor, semel prandetis; sed cœnatis etiam semel. Minime vero, inquis. Nec enim cœna, sed cœnula vocantur, quam ad vesperam sumimus. At cœnula ista vestra, si talis est, qualem audio, non minus violat jejunium, quam si vocaretur cœna. Intellego enim apud plebrosque hoc solum differre cœnulas a magnis cœnis, quod in cœnulis non tote mappæ

super mensas extenduntur: alioqui et panis, et ficus, et uvæ, et pisces, et olera et alia permulta in cœnulis istis comeduntur, atque interim jejunium sacrosanctum irredetur, et *Propter escam perit anima, pro qua Christus mortuus est.* Quid igitur, si rursum plagæ, rursum flagella, rursum tribulationes nobis immittuntur? Nam si prioribus erudiri atque emendari voluissemus, certe posterioribus opus non fuisset.

Quamobrem, auditores, si cessare cupimus tribulationes, ad radicem securim ponamus, emendemus vitam, corrigamus mores, expiemus peccata, serio et ex animo convertamur ad Deum, et tum sine dubio, qui nos juste pro peccatis afflixit, idem ipse pro misericordia et benignitate consolabitur, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO III.

DE TRIBULATIONE.

SYNOPSIS

De fructibus tribulationum hæc tertia agit oratio. Atque in primis explicatur, quomodo tribulatio secundum triplicem respectum bonitatem aut malitiam sortiat, quæ in progressu diligenter enucleantur. Hinc fructus malus tribulationis, quem ista in mala terra producit, triplex assignatur. Primus est factura bonorum temporalium, ubi multos ob solam apprehensionem falsi mali affligi ostenditur. Secundus est lapsus in omnia vitia, cujus rei potissima docetur esse causa impatientia, quod in ethnicis, fidelibus et omni genere peccatorum probatur. Tertius est obstinatio in malo, quæ et illa originem suam impatientia debet. Descenditur deinde ad enumerandos fructus bonos, quos tribulatio in mala terra profert, quarum itidem tres. Primus, quod per tribulationes a certis flagitiis prohibeantur improbi. Secundus, quod providentiam Dei illustrent, et faciant ut aliis exemplo sint, uti historiis sacris et profanis confirmatur. Tertius, quod insuper misericordiam et justitiam divinam arguant quod exemplo solis explicatur et suis rationibus stabilitur.

Parte secunda quinque indicantur modi, quibus Dei providentia bonorum et malorum ritam gubernare posset, et cur ultimo, quo bonis et malis indifferenter bona vel mala indulget, in hoc mundo potissimum utatur, et cur vicissim non cæteris uti velit, causas assignantur. Præterea quatuor afferuntur cœnæ, quare Deus impiis serpe bona temporalia, etsi non donat, tamen permittit: quarum prima est, ob libertatem arbitrii nobis congenitam. Secunda, ob inexhaustam Dei misericordiam, quæ variis modis homines ad se trahit. Tertia,

ob justitiam divinam, quam tribus modis exercet. Quarta, ob electorum utilitatem. Tandem spiritualium bonorum, quæ non nisi bonis contingunt, præstantia declaratur, similibusque et exemplis illustratur.

Antequam de fructibus tribulationis, auditores optime, dicam, ea quæ hoc tempore dicenda arbitror, quæque suo jure postulat ordo nostræ disputationis, exponam breviter; quemadmodum fructus, vel semper bonos vel semper malos, vel nunc quidem bonos, nunc vero malos arbor tribulationis pariat. Etenim aliter de tribulatione judicamus, cum eam secundum se ac naturam suam, et ut a peccato procedit, inspicimus: aliter cum ad ejus auctorem Deum, providentiamque divinam mentem animumque convertimus: et aliter cum ad terram, in quam cadit, hoc est, homines quos ea vel punit vel probat, consideramus. Et si quidem ipsa secundum se ac naturam suam inspicatur, cum nihil sit aliud quam malum, quam dolor, quam molestia, calamitas, afflictio, quæ aliud malum, peccatum videlicet, consequitur, certe nisi malos fructus parere non potest: Nec enim potest arbor mala bonos fructus facere. Si vero tribulationis auctor Deus cogitatur, cujus providentia attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter, et quem optimum et justissimum esse nemo tam est improbus, qui negat, nemo tam imperitus, qui ignoret, tribulationis fructus, nisi boni esse non possunt: Nec enim potest arbor bona malos fructus facere. At si terræ varietatem, in quam tribulatio cadit, hoc est, homines bonos vel malos, ad quos mittitur, consideremus, tum pro terræ varietate, varios esse videbimus fructus tribulationis: siquidem una atque eadem tribulatio, idem morbus,